

28
ABRIL
2021

JOVES EMIGRATS SOLS FORA DELS SISTEMES D'ACOLLIDA: diagnosi del cas de Barcelona

Neus Arnal, educadora social i investigadora
Blanca Garcés Mascareñas, investigadora sènior, CIDOB

Quina és la situació a Barcelona dels joves emigrats sols una vegada arriben a la majoria d'edat? Quins són els factors que intensifiquen la seva vulnerabilitat? Què s'està fent per acompanyar-los en el procés de desinstitucionalització i prevenir-ne l'exclusió? Aquest CIDOB Briefing reflexiona sobre aquestes qüestions a partir de les conclusions i recomanacions extretes d'un seminari, a porta tancada, amb representants de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i les principals entitats socials del sector. El seminari es va realitzar en el marc del Programa de Ciutats Globals del CIDOB i amb el suport del projecte «NIEM» (National Integration Evaluation Mechanism), cofinançat pels fons FAMI de la Unió Europea

1. Diagnosi de la problemàtica

En els últims anys, l'arribada de menors estrangers sense referents familiars ha augmentat substancialment a Europa. A Espanya, el nombre de menors estrangers no acompanyats es va triplicar en tres anys, passant de 3.997, el 2016, a 12.417, el 2019. A Catalunya aquesta mateixa situació es va produir entre els anys 2017 i 2018, en què les xifres van passar de 1.041 a 3.450, respectivament. Tenint en compte que la majoria dels menors que arriben tenen entre 16 i 18 anys, en pocs anys aquest augment ha implicat un increment quasi immediat del nombre de joves migrats sols majors d'edat.

Tot i que sovint se'ls agrupa sota una mateixa etiqueta (la de menors estrangers no acompanyats, MENA) i de fet són objecte d'unes mateixes polítiques d'acollida, els **perfiles dels joves són molt diversos**. A **Catalunya**, s'estima que un 59,9% d'aquests joves han emigrat per falta d'expectatives al seu país d'origen, seguits d'un 54,7% que fuig de la pobresa, i un 51% que ho fa per raons laborals. El consentiment familiar a l'hora de consensuar el projecte migratori és divers, com també ho és la situació socioeconòmica del nucli domèstic o l'origen geogràfic de la família (si en tenen). Les expectatives en destinació però, no són tan diverses: un 89,5% espera trobar feina, un 52,6% formar-se (sobretot de cara a la inserció laboral) i un 42,9% regularitzar la seva situació. Totes aquestes circumstàncies mostren l'heterogeneïtat i la diversitat dins el mateix col·lectiu.

El que és **comú a tots els menors** no acompanyats és el context normatiu i estructural amb què es troben una vegada arriben a Catalunya. En qualitat de menors d'edat estan sota la tutela de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) de la Generalitat de Catalunya, però quan arriben a la majoria d'edat abandonen els sistemes de protecció a la infància. Si bé és cert que una part segueixen vinculats a l'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET) de la Generalitat de Catalunya, d'altres (hagin estat tutelats o no a Catalunya) en queden fora. En termes generals, la seva situació es troba greument limitada per factors estructurals que, de manera directa, n'intensifiquen la vulnerabilitat.

El primer factor és **l'accés a la documentació**. Molts d'aquests menors fan la majoria d'edat sense haver obtingut l'autorització de residència i treball. Per tant, d'un dia per l'altre passen de ser menors emparats per l'Administració a ser adults exclosos (o no reconeguts) per la Llei d'estrangeria. No accedir a la documentació implica no tenir dret a treballar i, en molts casos, greus traves en l'accés als serveis o les prestacions socials. Per exemple, sense autorització de residència no és possible gaudir de les prestacions per a joves extutelats, l'ingrés mínim vital o la renda garantida de ciutadania. Però el problema no solament és d'accés a la documentació sinó també de capacitat de mantenir-la. Dues sentències del Tribunal Suprem (STS 1155/2018 i STS110/2019) han significat un enduriment dels criteris, i exigeixen, per a la renovació, demostrar ingressos propis de 537 euros la primera ve-

gada (als 18 anys), i de 2.151 la segona (amb 19). Això no implica només que molts joves recauen en la irregularitat sinó que, amb la pèrdua dels papers, queden exclosos automàticament de l'accés a l'habitatge o dels programes de formació.

El segon factor contextual és la dificultat d'**accés al mercat laboral**. Per a aquests joves, la dificultat esmentada és doble. En primer lloc, sense autorització de treball és impossible aconseguir un contracte de treball. Això els aboca directament a la impossibilitat de treballar o de fer-ho de manera formal. En segon lloc, la dificultat va més enllà de la seva condició d'estrangers en situació documental precària. En aquest sentit, és important recordar que el mercat laboral tampoc acompanya, amb una part important dels joves (també nacionals i altament formats) en situació de desocupació estructural i/o alta precarietat laboral. En concret, a Barcelona, a l'entorn d'un 30% dels joves d'entre 16 i 24 anys es troba en situació d'atur.

D'un dia per l'altre, els menors estrangers no acompanyats passen de ser menors emparats per l'Administració a ser adults exclosos (o no reconeguts) per la Llei d'estrangeria.

El tercer factor contextual és l'**accés a l'habitatge**. Com deia un dels joves afectats per un incendi d'una nau a **Badalona**: «Sin papeles no hay trabajo, y sin trabajo no hay casa». Aquí, de nou, la barrera és doble i, per tant, de difícil traspass. Així, a més precarietat documental, més precarietat residencial. En concret, sense autorització de residència és difícil accedir al mercat de l'habitatge però també als pisos d'emancipació vinculats a l'ASJTET. A aquesta barrera, se suma novament la situació general, caracteritzada des de fa una dècada per l'encariment dels preus de l'habitatge malgrat l'estancament salarial. En aquest context, no ens ha d'estranyar l'augment dels joves migrats sols en situació de sensellarisme. L'any 2019 la Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar (XAPSL) **informava** que 389 joves d'entre 18 i 30 anys s'allotjaven gràcies als seus recursos, mentre que 150 dormien al carrer a l'espera de ser-hi acollits.

Atès aquest context d'alta exclusió social i vulnerabilitat dels joves emigrats sols una vegada assoleixen la majoria d'edat, l'objectiu d'aquest **CIDOB Briefing** és analitzar **què s'ha fet a Barcelona i què més s'hi podria fer**. Per tal d'abordar aquestes qüestions, hem dut a terme un conjunt d'entrevistes en profunditat amb els principals actors involucrats i, en una segona fase, hem organitzat una sessió de treball a porta tancada amb representants de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i les principals entitats socials implicades. Aquest informe incorpora les seves veus tot i que el resultat és responsabilitat única i exclusiva de les autores.

Per tal de guiar la nostra anàlisi, hem elaborat una **tipologia de mesures** (vegeu taula 1), que descrivim a continuació. El primer bloc analitza les mesures que asseguren o faciliten l'accés a drets fonamentals: accés a la informació i la documentació; accés a la sanitat; accés a l'educació i la formació; accés al treball, i accés a un habitatge adequat. El segon bloc se centra en aquelles mesures orientades a promoure vincles, ja sigui de manera formal (mentoria, famílies d'acollida, etc.) o informal (amb persones del mateix grup d'edat, comunitat, etc.). El tercer bloc recull les mesures de prevenció, de cara a prevenir els factors que incrementen la vulnerabilitat criminològica i victimològica d'aquests joves. Finalment, perquè entenem que tot procés d'integració és de doble direcció, analitzem aquelles mesures destinades a la societat d'acollida, des de la formació dels professionals que atenen fins a les narratives sobre els joves migrats sols, amb especial atenció a la lluita contra els discursos d'odi i la promoció de narratives alternatives.

Taula 1: Tipologia de mesures analitzades a l'informe

Drets	Accés a la informació i la documentació
	Accés a l'educació i la formació
	Accés al treball
	Accés a un habitatge adequat
	Accés a la sanitat (que inclou salut mental)
Relacions	Relacions formals (mentoria, acolliment familiar)
	Relacions informals
Prevenció	Vulnerabilitat criminològica i victimològica
	Formació de professionals, mentors, etc.
Societat d'acollida	Lluita contra els discursos d'odi i construcció de narratives alternatives

2. Diagnosi de les polítiques

La primera gran barrera, i factor fonamental d'exclusió i vulnerabilitat, és l'**accés a la documentació**. En aquest sentit, l'Ajuntament de Barcelona té una política d'empadronament actiu, és a dir, facilita l'empadronament en tots els casos, independentment de la situació administrativa i/o residencial. Si bé l'empadronament facilita l'accés a serveis públics bàsics (com ara l'educació, la sanitat i altres drets i serveis de competència local/autonòmica), no substitueix la manca d'autorització de residència o autorització de residència i treball. De cara a facilitar la regu-

larització, l'Ajuntament ha reactivat la Xarxa d'Entitats Socials d'Assessorament Jurídic en Estrangeria (XESAJE), que compta amb les entitats de la ciutat que ofereixen aquest servei de manera gratuïta. L'Ajuntament també ha impulsat programes d'inserció laboral que, a través d'ajuts a la contractació, faciliten l'accés a l'oferta de treball, que és condició *sine qua non* per a la regularització via arrelament.

Pel que fa a l'**accés a l'educació**, la majoria de dispositius per a joves migrats sols ofereixen algun tipus de formació. El problema és que en la majoria de casos es tracta d'una formació no reglada i/o una formació bàsica inicial. En concret, el 12,6% dels joves acollits (aquesta vegada sobre el total de joves, nacionals i estrangers) estaria cursant una formació instrumental en escola d'adults (on s'adquireixen els requisits mínims per incorporar-se al sistema formatiu); el 29,4%, cursos formatius no reglats (excepte PFI i formació bàsica inicial), i el 23,3%, formació bàsica inicial o PFI (Programa de Formació i Inserció). Això, en part, té a veure, segons la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos

rament sociolaboral en molts dels dispositius d'acollida i des d'entitats del tercer sector. Tots aquests esforços, però, queden greument limitats si després els joves no disposen d'autorització de treball. A tall d'exemple, durant la pandèmia, només joves amb NIE van poder treballar a la campanya de la fruita de Lleida. D'altra banda, la línia «Joves tutelats i extutelats» del Programa de Treball i Formació de la Generalitat (iniciada el juliol del 2020) facilita l'accés a ofertes de treball però, de nou, per accedir-hi s'ha de disposar d'autorització de residència. Recentment, la Xarxa de Joves de la Ciutat de Barcelona (XBcn), creada el 2018 pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona, ha presentat un informe on es plantegen propostes que faciliten l'accés dels joves al món laboral a través de pràctiques a empreses, així com mesures concretes per a la modificació de la regulació d'estrangeria vigent.

Pel que fa a l'**habitatge**, s'ha avançat però encara queda molt per fer. Els serveis de suport a l'habitatge, en un 40,7% dels casos, són els pisos d'emancipació per a joves de 18 a 21 anys. La majoria d'aquests joves s'estan entre

La mentoria no només és font de benestar psicològic sinó que també sembla tenir efectes positius en les expectatives i les aspiracions educatives dels joves, no solament perquè els mentors són fonamentals per a la seva confiança, sinó també perquè acaben guiant-los a través del sistema educatiu i poden acabar ajudant-los a concretar el propi camí.

Assistits (FEPA), amb les mancances formatives d'aquests joves —només el 27% dels joves emigrats acollits tindrien els estudis primaris acabats (FEPA 2019)— i amb les dificultats lingüístiques en els primers anys després de l'arribada. També té a veure amb uns dispositius que fins ara han estat creats en resposta a una situació d'emergència, primer per l'augment de les arribades i, després, per la situació de pandèmia, i que tenien com a objectiu principal obrir places residencials o espais d'aixopluc (si parlem del centre de dia) més que proveir d'eines i acompanyar (també des de l'educació) en el seu procés d'inclusió social. Una altra mancança, més estructural, té a veure amb les limitacions dels sistemes de formació professional (inclouent-hi l'accés d'aquells que no tenen formació reglada) i la seva integració amb les demandes del mercat laboral (via, per exemple, contractes de pràctiques).

L'**accés al treball** és una altra de les grans barreres per a la inclusió social dels joves migrats sols. Segons dades del 2019, només el 27,6% dels joves acollits disposaven d'ingressos fruit del treball remunerat, mentre que un 40,4% tenia algun ingrés de font pública. És cert que programes com el de Garantia Juvenil o el Via Laboral de l'ASJTET faciliten l'accés a la capacitació per a l'entrada al món laboral; així mateix, es duen a terme programes d'assesso-

rament sociolaboral en molts dels dispositius d'acollida i des d'entitats del tercer sector. Tots aquests esforços, però, queden greument limitats si després els joves no disposen d'autorització de treball. A tall d'exemple, durant la pandèmia, només joves amb NIE van poder treballar a la campanya de la fruita de Lleida. D'altra banda, la línia «Joves tutelats i extutelats» del Programa de Treball i Formació de la Generalitat (iniciada el juliol del 2020) facilita l'accés a ofertes de treball però, de nou, per accedir-hi s'ha de disposar d'autorització de residència. Recentment, la Xarxa de Joves de la Ciutat de Barcelona (XBcn), creada el 2018 pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona, ha presentat un informe on es plantegen propostes que faciliten l'accés dels joves al món laboral a través de pràctiques a empreses, així com mesures concretes per a la modificació de la regulació d'estrangeria vigent.

un i dos anys en pisos llogats per les entitats. El 2019 la FEPA va atendre 2.117 joves migrats sols en recursos d'habitatge. Pel que fa als recursos d'aquest tipus destinats específicament a joves en situació de carrer, la ciutat de Barcelona comptava, a final del 2020, amb els següents: BarcelonActua disposava de 87 places en tres centres, més cinc famílies acollidores; el centre Maria Freixa, de 21 places, i Iniciatives solidàries, de 12. El centre de Montgat, creat en el context de la pandèmia, atenia 40 joves. A escala autonòmica, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha impulsat el projecte Sostre 360°, que té com a objectiu acompanyar, de manera individualitzada, joves d'entre 18 i 24 anys en situació de carrer o d'infrahabitatge, potenciant-ne l'autonomia en un entorn residencial compartit. Al llarg del 2021 s'espera poder atendre un mínim de 140 joves arreu de Catalunya, independentment de la seva situació administrativa.

En l'àmbit de la **sanitat**, la majoria d'entrevistats per aquest estudi no han detectat mancances en l'accés als serveis de salut i confirmen una bona gestió de la targeta sanitària. En canvi, sí que es detecten importants carències pel que fa a l'atenció a la salut mental. Mentre que problemes greus de salut mental tindrien la possibilitat de ser derivats a diferents serveis com l'Equip d'Atenció

en Salut Mental a les persones sense llar de Barcelona (ESMeSS), l'equip de psiquiatria de Dar Chabab o el Programa de Psiquiatria Transcultural de la Vall d'Hebrón, problemàtiques com l'estrès, l'ansietat, la depressió o aquelles derivades del dol migratori no estarien sent ateses de manera transversal. Aquest fet preocupa les entitats ja que asseguren que més del 90% dels joves a què atenen pateixen alguna problemàtica de salut mental. Les entitats entrevistades també detecten barreres d'accés a la pràctica esportiva, fora del món de l'oci o el lleure i, per tant, als beneficis físics i psicològics que se'n deriven.

Pel que fa a aquelles mesures destinades a fomentar les **relacions socials**, és important mencionar els programes de **mentoria**, gestionats tant des de la Generalitat com per entitats com Punt de Referència, BarcelonActua, Migra Studium o Servei solidari, entre d'altres. Un estudi de la Universitat de Girona recentment publicat (Alarcón i Prieto-Flores, 2021) posa en evidència les connexions existents entre l'acompanyament social que reben els joves en la societat receptora, la seva salut mental i les possibilitats

de promoure espais de trobada, BarcelonActua ha llançat la BACApp, una aplicació mòbil que permet que persones voluntàries s'apunten a activitats, moltes de les quals inclouen joves migrats sols.

Respecte a les mesures de **prevenció**, pel que fa als joves acollits en recursos residencials, el contacte diari permet prevenir i detectar casos de victimització o criminalització. Caldria, però, avançar-se, especialment en el cas d'aquells joves que en breu quedaran en situació de carrer. Pel que fa als joves que ja es troben en aquesta situació, segons els professionals entrevistats, gran part de la responsabilitat recau en l'equip d'educadors de carrer de Barcelona i del centre de dia Dar Chabab. Mentre que els equips d'aquests recursos detecten i actuen sobre situacions de victimització, la detecció de conductes criminològiques queda fonamentalment en mans de les forces de seguretat, per la qual cosa poques vegades s'arriba realment a prevenir. Dit d'una altra manera, sovint s'actua a posteriori. En el cas de la prevenció específica de violència de gènere, la Guia d'emancipació de la FEPA proveeix ser-

Mentre que els equips d'educadors de carrer i altres recursos de prevenció detecten i actuen sobre situacions de victimització, la detecció de conductes criminològiques queda fonamentalment en mans de les forces de seguretat, per la qual cosa poques vegades s'arriba realment a prevenir.

de construir nous futurs educatius. Segons aquest estudi, la mentoria no només és font de benestar psicològic sinó que també sembla tenir efectes positius en les expectatives i les aspiracions educatives dels joves, no solament perquè els mentors són fonamentals per a la seva confiança, sinó també perquè acaben guiant-los a través del sistema educatiu i poden acabar sent essencials a l'hora de concretar el seu camí.

També s'està fomentant de manera creixent l'**acolliment familiar** com a alternativa a l'acollida institucional. Sota el projecte d'acolliment familiar de la Fundació BarcelonActua, després de rebre formació i signar un contracte que especifica les normes de convivència, la família es compromet a acollir el jove durant un mínim de tres mesos. La fundació col·labora amb diners de butxaca per al jove i fa seguiment de cada cas a través de reunions mensuals. En el marc de l'aprovació del Pla de xoc davant la COVID-19, BarcelonActua va obrir, a més, un dispositiu d'acollida per a joves extutelats que són acompanyats per persones referents voluntàries fins que són acollits per una família de la ciutat. El 2017 la Fundació Migra Studium va iniciar la «**Xarxa d'Hospitalitat**» que promou l'acolliment familiar per a persones migrades i refugiades en general. Actualment, aquesta xarxa consta de 68 llars acollidores que possibiliten l'acollida a 65 adults i 8 menors durant un mínim de quatre mesos. A un altre nivell, i amb l'objectiu

veus que ofereixen formació i espais i eines de denúncia. D'altra banda, algunes entitats d'acollida, poques que es tingui constància, han adaptat una visió transversal de gènere en els processos de protecció i atenció als joves migrats.

Quant a la **formació dels professionals**, un altre dels elements analitzats, les persones entrevistades coincideixen a assenyalar la falta de formació tant dels professionals com dels voluntaris respecte a l'atenció envers aquest col·lectiu específic. Des del 2018, la Universitat Ramon Llull ofereix un títol d'Expert Universitari en Infants i Joves Migrants que arriben sols. El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies també ha organitzat formacions específiques sobre infància i joventut tutelada, així com d'atenció a persones nouvingudes per als professionals del sistema públic de protecció. També s'han dut a terme formacions a agents de seguretat, professionals de serveis socials i de les Oficines d'Atenció a la Ciutadania. Per exemple, el 2019 es va crear un nou protocol d'actuació de la Guàrdia Urbana de Barcelona (GUB), a través del qual es van formar tots els agents del cos gràcies a les entitats especialitzades de la ciutat en la lluita contra les discriminacions. Pel que fa als professionals de les entitats i els voluntaris, cada organització selecciona i forma segons els seus requeriments. Tot i no ser un recurs formatiu específic, la **Guia d'emancipació** de la FEPA proveeix informació sobre

prestacions, tràmits, drets i deures, serveis i recursos, tant per a professionals com per a joves tutelats i extutelats.

Pel que fa a les mesures destinades a la societat d'acollida, i en especial als **conflictes socials i els discursos d'odi**, els serveis de gestió de conflictes intervenen en els entorns dels joves amb conflictivitat veïnal. Aquests serveis s'entrevisten amb tots els actors implicats i, mantenint una visió comunitària, intenten buscar solucions per rebaixar el conflicte i que no passin per la intervenció policial. D'altra banda, hi ha diverses iniciatives orientades a la prevenció o a la resolució de conflictes. Així, la Xarxa BCN Antirumors comparteix, per exemple, contingut sobre islamofòbia. Tot i que no ha llançat, a hores d'ara, cap campanya específica sobre joves migrats sols, tracta de desmuntar rumors i estereotips que dificulten el procés intercultural. L'Oficina per la No Discriminació (OND) fa una feina de sensibilització i acompanyament en la denúncia, en coordinació amb la Fiscalia de Delictes d'Odi. De manera més general, el Consell Municipal d'Immigració de Barcelona (CMIB) ha impulsat el manifest «Per una Barcelona anti-

context de pandèmia) per obrir recursos específics per a joves en situació de carrer. En canvi, queda molt per fer en els altres àmbits: en l'**educatiu**, anant més enllà de la formació no reglada i inicial; en el **laboral**, creant un sistema de beques i incentius i promovent la creació de llocs de treball per a determinats perfils vulnerables, i en **salut mental**, assegurant l'accés dels joves als serveis en aquest àmbit des d'un primer moment i formant els educadors també en aquest sentit.

Queda també molt per fer a l'hora de promoure **vincles formals i informals**, així com programes en l'àmbit de la **prevenció**. Respecte al foment de les relacions socials, s'han fet passes importants en els programes de mentoria i acolliment familiar, però cal que aquests es consolidin com una part fonamental dels programes d'acollida. S'ha d'aprofundir també en iniciatives que promoguin espais de trobada per a joves o col·lectius d'orígens diversos. Quant a les mesures de prevenció, els educadors de carrer i els serveis de gestió de conflictes fan una feina fonamental. Cal, però, anticipar-s'hi. En aquest sentit, és fonamen-

La no-inclusió d'aquest col·lectiu té efectes adversos no només en els seus drets sinó també en la convivència social del municipi.

racista» per tal d'aconseguir una ciutat més justa i igualitària. Des de 2019, l'associació EX-MENAS Barcelona, creada per joves extutelats i l'Espai de l'Immigrant del Raval, organitza i participa en manifestacions antiracistes i és activa a les xarxes socials amb l'objectiu de visibilitzar el jovent extutelat i trencar prejudicis.

En l'àmbit català, el projecte Sense Sostre 360°, mencionat anteriorment, també neix amb l'objectiu de donar resposta i minimitzar els conflictes veïnals a l'entorn de situacions d'ocupació, de carrer o d'infrahabitatge de joves migrats sols. Finalment, en l'àmbit estatal, la campanya de la FEPA #UnCallejónSinSalida ha volgut mostrar el cul de sac en el qual es troben joves migrats sols en arribar a la majoria d'edat. A més a més, la campanya demana un canvi en el reglament d'estrangeria per tal de facilitar la incorporació d'aquests joves al mercat laboral i prevenir la irregularitat sobrevinguda.

3. Conclusions i recomanacions

De l'anàlisi de les polítiques i els programes desenvolupats a Barcelona per abordar les situacions de exclusió social greu (repetim, generades per factors estructurals) que pateixen els joves migrats sols en el moment de fer la majoria d'edat se'n deriva que s'han fet passes importants (i, de vegades, en situacions adverses i de fort creixement de les arribades), però també que encara en queden per fer. El major esforç s'ha fet en termes d'accés a l'**habitatge**. S'ha posat també un afany important (més encara en el

tal el seguiment individualitzat d'aquells casos en risc de vulnerabilitat criminològica i victimològica i que això es faci de manera coordinada entre els diferents agents involucrats (educadors, centres de protecció, fiscalia de menors, agents de medi obert, serveis de salut, policia local i nacional, etc.). Així mateix, s'ha d'incidir en aquelles iniciatives destinades a combatre els discursos d'odi. Això implica necessàriament incloure la veu dels mateixos joves a l'hora de desmentir rumors i crear narratives alternatives.

Pel que fa a les recomanacions, fruit de la discussió conjunta amb administracions i entitats socials, destaquem les qüestions generals següents, que s'han de tenir en compte:

- **Regularitat.** L'accés a la documentació és fonamental no solament per assegurar l'abast a drets bàsics sinó també com a condició necessària per a la integració social. Per això, i per tal d'evitar la irregularitat sobrevinguda en el moment de la renovació, cal avançar en el procés de discussió i reforma del Reglament de la llei d'estrangeria; són necessaris, així mateix, uns criteris clars i inclusivament (homogenis territorialment) a l'hora d'aplicar la normativa, i que els procediments per accedir a les autoritzacions de residència i de treball siguin els mateixos d'una província a una altra; cal, també, seguir treballant per millorar l'assessorament jurídic per part de professionals especialitzats i de manera sostinguda en el temps; per acabar, tots els ajuntaments han de tenir la mateixa política d'empadronament actiu, amb independència de la situació legal o residencial d'aquests joves, bàsica-

ment, perquè la no-inclusió d'aquest col·lectiu té efectes adversos no només en els seus drets sinó també en la convivència social del municipi.

- **Governança multinivell.** Només des de la governança multinivell es pot donar una resposta integral a la situació d'aquests joves: a nivell vertical, perquè les competències són compartides —des de l'accés a la documentació, que és una competència estatal, a la tutela de menors i joves, que és d'àmbit autonòmic, passant per la integració en el teixit associatiu i de la societat civil, que, per definició, és d'àmbit local—, i qualsevol decisió o mala política en un d'aquests nivells té efectes en els altres. A nivell horitzontal, perquè és fonamental entendre que una resposta completa demana la integració i la coordinació dels diferents àmbits de polítiques públiques així com de tots els actors (públics i no públics) implicats.
- **Acompanyament a la desinstitucionalització.** Tot procés de desinstitucionalització s'ha d'acompanyar.

l'estat, els serveis socials (sovint en mans de les administracions locals) acaben responnent a necessitats molt diverses i, sovint també, amb les places col·lapsades i, en conseqüència, no arribant al conjunt dels qui tenen necessitats. Per exemple, en el cas de Barcelona, els recursos per a persones sense llar han acabat absorbint les necessitats de sol·licitants d'asil (a l'espera d'entrar al sistema d'acollida o ja fora, amb resolucions negatives que arriben cada vegada amb més rapidesa); persones migrades procedents de la frontera sud, i joves migrants sols. Les seves necessitats, tot i que comunes, s'han d'abordar de manera diferent, com també s'han d'abordar de manera diferenciada les necessitats d'aquells col·lectius a qui tradicionalment anaven dirigits aquests recursos.

- **Promoció de vincles formals i informals.** Els vincles formals i informals són fonamentals per a les trajectòries d'integració d'aquests joves. En aquest sentit, hem mencionat els programes de mentoria, d'acolliment familiar o d'altres que fomenten les relacions amb persones vo-

Els programes de mentoria, d'acolliment familiar o d'altres necessiten d'un acompanyament fort per part de les administracions i les entitats. No poden ser un mitjà per externalitzar els costos de l'acompanyament i desinstitucionalització a la societat civil.

Aquest acompanyament no pot ser parcial: ni en els temps (de curta duració), ni en els àmbits coberts (amb recursos residencials però, per exemple, amb poca atenció sociolaboral o a la salut mental), ni en els col·lectius atesos (deixant-ne una part fora, per exemple, per falta de documentació o per no haver passat prou temps com a menors sota tutela d'una determinada comunitat autònoma). Cal entendre, a més, que aquest acompanyament a la desinstitucionalització no només passa per assegurar l'accés a certs drets sinó també, i especialment, per acompanyar amb més intensitat aquells casos de major vulnerabilitat. En aquest sentit, més enllà de si han estat tutelats o no, cal crear recursos i serveis específics per a aquells joves menors (infants refractaris) i majors que es troben en una situació d'alta complexitat, a causa de possibles trastorns de salut mental i/o dinàmiques de risc (consum de tòxics, conductes delictives, etc.) i que, en conseqüència, generen un impacte important en l'espai públic.

- **Serveis socials generals, però no sempre.** Si bé per norma general és important promoure l'accés normalitzat als serveis socials generals, aquests no poden acabar funcionant com a calaix de sastre de tot un seguit de col·lectius altament vulnerables i amb necessitats específiques. Quan els recursos específics fallen, o quan fallen per manca de reconeixement formal/legal per part de

luntàries o amb perfils d'edats similars. Ara bé, aquests programes necessiten d'un acompanyament fort per part de les administracions i les entitats. No poden ser un mitjà per externalitzar els costos de l'acompanyament i desinstitucionalització a la societat civil. Per dos motius: perquè la responsabilitat recau en les administracions, i perquè els estudis sobre aquests programes demostren que la seva efectivitat depèn d'un bon acompanyament, tant de recursos com de professionals especialitzats.

- **La prevenció és clau.** Atesa la situació d'alta complexitat i/o vulnerabilitat d'alguns joves, són fonamentals les polítiques de prevenció. Per això, és fonamental millorar la coordinació entre entitats i administracions, per exemple de cara a detectar els joves que en breu han de marxar dels dispositius d'habitatge i que, per tant, poden quedar en situació de carrer, o aquells que pateixen una greu exclusió social; promoure en els joves el reconeixement d'aquelles possibles circumstàncies en les quals puguin ser víctimes d'abusos així com facilitar-los espais de denúncia, i impulsar programes que facilitin la integració social dels joves vinculats a la justícia juvenil que compleixin penes o surtin de centres penitenciaris sense cap tipus de xarxa de suport i, en molts casos, en situació administrativa irregular.

– **Foment de narratives alternatives.** Els discursos d’odi no només es combaten (per exemple, des d’una oficina contra la discriminació) sinó que és fonamental prevenir-los fomentant narratives alternatives. Aquestes narratives no es construeixen només des de les administracions (per exemple, promovent una xarxa antitumors) sinó que sobretot sorgeixen dels espais de proximitat. En altres paraules, només des del coneixement directe, des de la mateixa convivència, és possible combatre els estereotips. D’aquí que siguin tan importants els programes que promouen el coneixement mutu (per exemple, als instituts, les associacions de lleure, culturals o socials, o en activitats de barri) i de les històries i les veus (individualitzades i sempre diferents) de cadascun dels joves. En poques paraules, és fonamental fomentar altres mirades (d’uns i altres) a través de la creació d’espais de trobada i intercanvi.

Referències bibliogràfiques

Alarcón, X. i O. Prieto-Flores. *Informe sobre los impactos de las relaciones de mentoría en las condiciones de vida e inclusión social de jóvenes migrantes*. Projecte finançat per RecerCaixa, 2021.

Federación de Entidades con Proyectos y Pisos Asistidos, *Jóvenes en proceso de emancipación: análisis de resultados*. Encuesta FEPA 2019. Barcelona: FEPA 2020.